

Zvěřínský episkopát Alberta ze Šternberka (1356–1364)*

Tomáš Somer

Albert (Albrecht)¹ ze Šternberka patří mezi významné duchovní osobnosti z okruhu dvora Karla IV.,² byť oproti některým svým současníkům (namátkou lze jmenovat Jana ze Středy) nevstoupil do širšího obecného povědomí, což bohužel platí i o zájmu akademickém.³ I zde jsou však značné rozdíly. Zatímco jeho působení v Čechách a na Moravě je alespoň rámcově zpracováno, období jeho zvěřínského a magdeburského episkopátu dodnes domácí historiografie prakticky ignoruje a jen v německých studiích lze nalézt alespoň rámcové informace.⁴ Tento příspěvek si klade za cíl tuto mezeru zaplnit.

* Zpracování studie bylo umožněno díky podpoře Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci v roce 2017 z Fondu pro podporu vědecké činnosti v rámci projektu „Albert ze Šternberka. Magdeburský arcibiskup, schwerínský a litomyšlský biskup, duchovní, diplomat, zakladatel a mecenáš“ (reg. č. FPVC2017/13).

¹ V latinských pramenech je označován jako Albert, v německojazyčných jako Albrecht. Pro sjednocení a snadnější rozlišení budu pro označení Alberta ze Šternberka v celém textu používat romanizovanou formu Albert. U ostatních osob téhož jména zase Albrecht.

² Jako významného spolupracovníka Karla IV. jej popisuje např. Jiří SPĚVÁČEK, *Karel IV. Život a dílo (1316–1378)*, 2. vyd; Praha: Svoboda, 1980, s. 255. Ferdinand Seibt Alberta také řadí do okruhu Karlových spolehlivých rádčů, kterých mělo být 182. Vyšších duchovních z řad české a moravské šlechty bychom v tomto okruhu našli jen několik, což dále posiluje výlučnost Albertova postavení. Ferdinand SEIBT, *Karel IV. Císař v Evropě (1346–1378)*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1999, s. 315–316.

³ Jedinou ucelenou monografií je dnes hůře dostupný text vydaný v malém nákladu v rámci Informačního občasníku StČ SKD PiT „Přehled“, Dušan Řezanina, *Karlův diplomat Albert ze Šternberka*, [Praha]: StČ SKD PiT, 1980.

⁴ Ludwig SCHMUGGE, „Albert von Sternberg,“ in *Karl IV. und sein Kreis (Lebensbilder zur Geschichte der Böhmisches Länder 3)*, ed. Ferdinand Seibt, München; Wien: Oldenbourg, 1978, s. 43–65, zde na s. 45–47; pro Zvěřínské období nejpodrobněji, byť encyklopedicky Josef TRAEGER, *Die Bischöfe des mittelalterlichen Bistums Schwerin. Mit einem Anhang: Administratoren und Kandidaten in nachreformatorischer Zeit, Niels Stensen als Bischof in Schwerin 1685/86*, Leipzig: Sankt-Benno-Verlag, 1984, s. 86–98; srov. též Clemens BRODKORB – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Michael SCHOLZ, „Albert von Sternberg (um 1333–1380),“ in *Die Bischöfe des Heiligen Römischen Reiches 1198 bis 1448*, ed. Erwin Gatz – Clemens Brodkorb, Berlin: Duncker und Humblot, 2001, s. 346–348; jen velmi stručně Řezanina,

Albert se narodil jako druhý syn významného moravského šlechtice Štěpána ze Šternberka, pravděpodobně v roce 1331.⁵ Štěpán patřil do okruhu významných dvořanů Karla IV. a potkáváme jej v jeho doprovodu poměrně často až do jeho smrti v roce 1357.⁶ O mládí, dospívání a vzdělání Alberta nevíme bohužel zhola nic. Jeho církevní kariéra však začala velmi brzy a hned cílila do vyšších církevních kruhů. Již v roce 1352 (tedy pravděpodobně v jeho 21 letech) získal papežskou provizi pozici děkana olomoucké kapituly, a to i přesto, že kapitula zvolila po smrti děkana Konráda nástupce z řad kanovníků a po jeho brzké smrti dalšího.⁷ Již v červenci toho samého roku – již jako papežský *orator* a kaplan – získal další papežskou provizi pozici pražského kanovníka, která se uvolnila po smrti Mikuláše Mělnického při papežské kurii.⁸ Takto rychlý start mladého klerika vcelku jasně dokazuje silnou podporu ze strany panovnického dvora, kterou můžeme za papežskými provizemi vytušit. Dalším obecným rysem Albertovy kariéry je aktivní využívání papežských provizí, které zahrnovaly stále širší okruh beneficií. Na příkladu zisku pražské kanovnické prebendy lze také demonstrovat uplatňování praxe (ukotvené v roce 1265 konstitucí *Licet ecclesiarum*), kdy si kurie osobovala kolaci nad beneficií, jejichž držitel zemřel u papežské kurie.⁹

Karlův diplomat, s. I F–I J; srov. též Zdeněk POKLUDA, *Moravští Šternberkové. Panský rod rozprostřený od Jeseníků ke Karpatům*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012, s. 87.

⁵ „Gesta Archiepiscoporum Magdeburgensium, Additament,” ed. Guilelmus Schum, in *Monumenta Germaniae Historica, Scriptores (in Folio)* (dále jen MGH SS) XIV, Hannoverae: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1883, s. 444–445. Zde je uvedeno, kolik bylo Albertovi, když se stal děkanem olomoucké kapituly (v 19 letech), zvěřinským biskupem (v 25 letech), litomyšlským biskupem (ve 33 letech) a konečně magdeburským arcibiskupem (v 37 letech). Kromě prvního údaje (kdy by se měl narodil v roce 1333) vychází u zbylých datum narození v roce 1331; v prvním případě se patrně autor kroniky spletl, popř. chyba vznikla při opisování. Shodně i Řezanina, *Karlův diplomat*, s. I D.

⁶ POKLUDA, *Moravští Šternberkové*, s. 71–80.

⁷ *Monumenta Vaticana res gestas Bohemicas illustrantia* (dále jen MVB) I (Acta Clementis VI. Pontificis Romani 1342–1352), ed. Ladislav Klicman, Pragae: Typis Gregorianis, 1903, č. 1469, s. 757; srov. Vincenc BRANDL, *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (dále jen CDM) VIII, Brunn: Verlag des Mährischen Landes-Ausschusses, 1874, č. 158, s. 119–120.

⁸ MVB I, č. 1498, s. 770; Mikuláše registruje Antonín PODLAHA, *Series praepositorum, decanorum, archidiaconorum aliorumque praelatorum et canonicorum s. metropolitanae ecclesiae Pragensis a primordiis usque ad praesentia tempora*, Pragae: Sumptibus s. f. metropolitani capituli Pragensis, 1912, s. 26 (jeho pečeť srov. tab. XII. ad pag. 26), Albert na s. 34.

⁹ K papežským provizím obecně Thomas FRENZ, *Das Papsttum im Mittelalter*, Köln; Weimar; Wien: Böhlau Verlag, 2010, s. 179–180.

Z těchto pozic vystoupal Albert až na biskupský stolec, a to již v roce 1356, kdy mu bylo pouze kolem 25 let.¹⁰ Nestal se však biskupem žádné z českých a moravských diecézí, nýbrž ve vzdáleném Zvěříně (Schwerin). I na tuto pozici, pokud budeme věřit anonymnímu autoru dodatku k činům magdeburských arcibiskupů, dosáhl po přimluvě Karla IV. papežskou provizí.¹¹ Jak vypadala diecéze, kterou měl Albert převzít? Zvěřinské biskupství spadalo do brémské provincie a vzniklo v roce 1160 přesunutím z nedalekého Mecklenburgu (to vzniklo v roce 1062). Větší část jeho území se nacházela v meklenburském vévodství a jen malý zbytek ve vévodství pomoranském. Přestože se jedná o biskupství přímořské (na pobřeží Baltského moře), samotný Zvěřín se nachází ve vnitrozemí, leč na břehu velkého Zvěřinského jezera. Zvěřinský biskup vládl menší části svého biskupství jako suverén, konkrétně se jednalo o malou enklávu severně od samotného Zvěřína a zejména o oblast s centrem v Bützow, ve které se nacházelo i město Warin a klášter Rühn.¹²

Stav diecéze v době Albertova nástupu však zdaleka nebyl ideální. Příjmy biskupství lze při nástupu Alberta vyčíslit na 2 000 zlatých ročně.¹³ Pokud trochu předběhneme, situace se se v tomto směru za sedm let episkopátu Alberta spíše zhoršila. Šternberkův nástupce, Rudolf Anhaltský, totiž na poplatcích kurii za nástup do své diecéze (*servitium commune* a patrně též *servitia minuta*) zaplatil 400 zlatých, což by znamenalo maximální roční příjem diecéze ve výši 1 200 zlatých.¹⁴ Viděno touto optikou, zvěřinské biskupství patřilo k poměrně chudým. Pro srovnání: V roce 1364 proběhla po smrti Arnošta z Pardubic rozsáhlá rošáda v obsazení všech českých a moravských diecézí pomocí papežských provizí, tudíž bylo nutné ze všech zaplatit *servitia communia* (tedy třetinu ročního výnosu diecéze). Nový pražský arcibiskup Jan Očko z Vlašimi měl zaplatit 2 800 zlatých, Jan ze Středy měl z Olomouce odvést dokonce 3 500

¹⁰ Konrad EUBEL, *Hierarchia catholica medii aevi, sive Summorum pontificum, S. R. E. cardinalium, ecclesiarum antistitum series ab anno 1198 usque ad annum 1431 perducta*, vol. I, 2. vyd. Patavii: Il Messaggero di S. Antonio, 1913, s. 539.

¹¹ MGH SS XIV, s. 444–445.

¹² Základní informace a mapa biskupství Erwin GATZ a kol., *Atlas zur Kirche in Geschichte und Gegenwart. Heiliges Römisches Reich – Deutschsprachige Länder*, Regensburg: Schnell & Steiner, 2009, s. 130

¹³ SCHMUGGE, „Albert von Sternberg,“ s. 45.

¹⁴ MVB III, č. 596–597, s. 360–362.

zlatých a Albert ze Šternberka z litomyšlského biskupství 800 zlatých.¹⁵ Neutěšený finanční stav zvěřinské diecéze však měl kořeny již v první třetině 14. století, od kdy se biskupství začalo propadat do hlubokých dluhů.¹⁶

Dluhy však nepředstavovaly jediný problém, se kterým se musel Albert po svém nástupu potýkat. Důležité bylo nastolit dobré vztahy s kapitulou, což se však ukázalo jako nesmírně komplikované. Za dob Alberta čítala zvěřinská kapitula celkem 33 kanovnických prebend, z nichž devět tvořily tzv. menší prebendy. Skladba kanovníků se pochopitelně proměňovala. Původně většinu tvořili zástupci šlechty, ale v době Alberta jich již zhruba polovina pocházela z nešlechtického (většinou městského) prostředí, navíc stále častěji byly kanovnické prebendy obsazovány kuriálními provizemi.¹⁷ Přesto si v diecézi udržel až nezdravě silné postavení rod von Bülow. Jen ve 14. století bychom našli devět různých příslušníků tohoto rodu ve zvěřinské kapitule a čtyři jako zvěřinské biskupy.¹⁸ Členové tohoto rodu (nejen z řad duchovních) postupně získali v průběhu druhé poloviny 14. století různé biskupské majetky (např. formou zástavy), což se nakonec ukázalo jako problém. Kapitula pochopitelně měla právo volby biskupa. Po smrti Jindřicha I. von Bülow (1347) si zvolila Willekina Pape, ten však ještě před svým vysvěcením zemřel u papežské kurie v Avignonu. Díky tomu mohl papež vybrat nového biskupa, polského klerika (a v té době kurií dosazeného poznaňského biskupa) Ondřeje z Wiślice (Andreas von Wislica). Ve své nové diecézi se však dostal do ostrých sporů s rodem von Bülow o zabrané biskupské majetky a značnou část svého episkopátu strávil u papežské kurie, kde se snažil o navrácení těchto statků. Zde také někdy před 11. srpnem 1356 zemřel.¹⁹

¹⁵ MVB III, č. 426, s. 254–255. Praxe placení těchto poplatků se vyvinula od konce 13. století a ustálena byla ve 14. století. *Servitia communia* tvořila ve 14. století třetinu ročního příjmu obsazených beneficií. William E. Lunt, *Papal Revenues in the Middle Ages, volume one*, New York: Octagon Books, 1965, s. 81–91.

¹⁶ Margit KALUZA-BAUMRUKER, *Das Schweriner Domkapitel (1171–1400)*, Köln; Wien: Böhlau, 1987, s. 8.

¹⁷ Tamtéž, s. 33–34, 43, 109.

¹⁸ Tamtéž, s. 106–107.

¹⁹ *Meklenburgisches Urkundenbuch* (dále jen MUB) XIV, Schwerin: Commission der Stillerschen Hofbuchhandlung, 1886, č. 8253, s. 79. Na konci září 1356 byl kapitulou určeným administrátorem diecéze zvěřinský děkan Konrád. MUB XXVa, č. 14427, s. 407–408.

Smrt Ondřeje při kurii umožnila, aby papež vybral jeho nástupce, kterým se na žádost Karla IV. stal právě mladý děkan olomoucké kapituly Albert ze Šternberka, k čemuž došlo 19. října 1356.²⁰ Císař Karel tímto krokem zabil hned dvě mouchy jednou ranou. Jednak uspíšil kariéru svého oblíbence, ale také – a to patrně sehrálo významnější úlohu – získal v kritickém severoněmeckém prostoru další mocenskou oporu. Na tomto místě pochopitelně není možné detailně sledovat Karlovu zahraniční politiku, nicméně alespoň některé její aspekty je potřeba zmínit.²¹ Oblast severního Německa začala hrát v plánech Karla IV. stále významnější úlohu, což ukázala i volba jeho poslední manželky Alžběty Pomořanské roku 1363. Karlova politika byla nakonec korunována ziskem Braniborska o deset let později.²² Významnou úlohu v císařových plánech sehrál Albrecht II. meklenbursko-zvěřínský. Albrecht se stal ve velmi mladém věku v roce 1329 meklenburským knížetem, byl ale v Praze v červenci 1348 povýšen Karlem IV. na vévodu. V době Albertova zvěřinského episkopátu se událo poměrně dost zásadních událostí. Od roku 1357 vedl Albrecht II. zápas o zisk uvolněného zvěřinského hrabství, což se mu na konci následujícího roku skutečně podařilo. Počátkem 60. let dojednal rozsáhlý landfrýd, ke kterému se ještě vrátíme. a konečně, v roce 1363 se stal jeho druhorozený syn Albrecht III. švédským králem.²³ Albrecht II. aktivně podporoval Karla i na sklonku jeho vlády, kdy se s ním například účastnil výpravy do Braniborska v roce 1373.²⁴ Prosazení Alberta ze Šternberka na uvolněné zvěřinské biskupství je tedy potřeba vnímat jako jeden z nástrojů Karlovy aktivní zahraniční politiky, nikoliv jen jako projev náklonnosti k mladému Šternberkovi. Tento krok zároveň zcela zapadá do Karlovy politiky, kdy se mu v první dekádě jeho vlády podařilo nebývale úspěšně obsazovat německá prelátská křesla svými věrnými spolupracovníky.²⁵

Albert však do své nové diecéze nijak nespěchal, poprvé do ní přijel až někdy krátce před 12. červnem 1357, kdy vydal v Rostocku listinu, ve

²⁰ EUBEL, *Hierarchia catholica*, s. 539; ze stejného zdroje též MUB XXVa, č. 14428, s. 408.

²¹ Podrobně ke Karlově politice v prostoru Baltského moře Sroob, Heinz, „Kaiser Karl IV. und der Ostseeraum,“ *Hansische Geschichtsblätter* 88 (1970): 163–214.

²² Z bohaté literatury výběrově SEIBT, *Karel IV.*, s. 280–281; SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 210, 436 aj.

²³ Ludwig FROMM, „Albrecht II., Fürst von Mecklenburg,“ in *Allgemeine Deutsche Biographie*, sv. 1, Leipzig: Duncker & Humblot, 1875, s. 271–273.

²⁴ SPĚVÁČEK, *Karel IV.*, s. 436.

²⁵ SEIBT, *Karel IV.*, s. 317.

kteřé pod hrozbou exkomunikace nařídil kolegiátní kapitule v Bützow, aby na svém území netolerovala žádné výběrce almužen.²⁶

Běžná agenda biskupství však musela ustoupit do pozadí výrazně palčivějšímu problému: sporu s příslušníky rodu von Bülow. První dějství tohoto zápasu, jak ještě bude rozebráno, se již odehrálo za Alberta předchůdce, biskupa Ondřeje. Ten však záležitost zabraných biskupských majetků nebyl schopen vyřešit, a tak tento problém přešel na Alberta ze Šternberka. Albert začal svou ofenzivu veřejně za přítomnosti mnoha významných svědků, avšak příznačně nikoliv ve své diecézi, nýbrž ve Wismaru, který se nachází sice blízko Rostocku (asi 50 km), ale již v ratzeburském biskupství. Toto setkání svolal sám Albert a uskutečnilo se ve středu 21. června 1357 večer v refektáři konventu dominikánů.²⁷

Kromě Alberta ze Šternberka bylo přítomno mnoho dalších osob. Zejména se jednalo o Jana van Aken (*Johannes de Aquis*), který zde vystupoval jako papežský subexekutor, či samotného meklenburského vévodu Albrechta II. s doprovodem. Dále bychom zde zastihli mistra Václava Moravce z olomoucké diecéze, veřejné notáře²⁸ a také některé členy zvěřínské kapituly – konkrétně Hermanna Holta (bývalého Alberta generálního vikáře), děkana a dalšího bývalého generálního vikáře Konráda Campsora (zvaného též Wechsler)²⁹ či kantora Gerharda Ravena.³⁰ Přítomen byl i mistr Johann von Wunstorp (budoucí Albertův generální vikář) a konšel z Lübecku a Rostocku. Zastoupena byla dokonce i rodina von Bülow, konkrétně kleriky Vickonem, Tancquardem³¹ a panošem (*armiger*) Jindřichem von Bülow. Albert držel ve svých rukách tři originální papežské listiny zpečetěné olověnými bulami, které obsahovaly definitivní rozhodnutí ohledně zabraných biskupských majetků. Albert tyto dokumenty předal papežskému subexekutorovi Janovi van Aken, aby

²⁶ MUB XIV, č. 8347, s. 147.

²⁷ MUB XIV, č. 8348, s. 147–150; *Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae* (dále jen RBM) VI. 2, ed. Bedřich Mendl, Pragae: Sumptibus ministerii scholarum et instructionis publicae, 1929, č. 589, s. 330–331.

²⁸ Dochovaný dokument sepsal zvěřínský veřejný notář Johannes Rumescotele, přítomný byl ještě pražský veřejný notář, klerik Václav kdysi Mikuláše z Prahy. Tento notář není znám z jiných dokumentů; neregistruje jej Josef NUHLÍČEK, *Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce*, Praha: Notářská komora České republiky a Scriptorium, 2011.

²⁹ Biografický medailonek o něm podává KALUZA-BAUMRUKER, *Das Schweriner Domkapitel*, s. 207–208.

³⁰ Tamtéž, s. 259–260.

³¹ V pramenech vesměs ve formě „Danquard“.

je veřejně před svědky přečetl, a při té příležitosti byl pořizován notářský záznam. Jan van Aken nabídl příslušníkům rodu von Bülow kopie těchto dokumentů a na vyzvání biskupa začal číst první z nich. Na to se však ozvali Vicko a Tancquard von Bülow, kteří dali jasně najevo, že tato rozhodnutí neberou v potaz. Jelikož ani jeden z nich není v závěrečném seznamu svědků (na rozdíl od jejich příbuzného Jindřicha), je pravděpodobné, že z refektáře demonstrativně odešli. Po této dramatické vsuvce pokračoval Jan van Aken ve čtení zmiňovaných papežských dokumentů, které vznikly ještě za časů biskupa Ondřeje – první vydal ještě papež Klement VI. († 1352), zbylé dvě pochází již z kanceláře Inocence VI., stejně jako ustanovení vykonavatelů (exekutorů) těchto nařízení z prosince 1355.³²

Tato konfrontace se stala jen začátkem dlouhého sporu, který do značné míry determinoval Albertův episkopát. Albert vlastně ani nemohl postupovat jinak, protože rozsah zabavených majetků byl opravdu veliký. Jednalo se o hrady Bützow, Warin, Bisdorf, Echof a Gultzow, dále o úřad výběrčího desátků v Rostocku, různé blíže nespecifikované rybníky, mlýny, desátky a příjmy z vybraných soudních pokut.³³ Nešlo přitom o žádné marginální majetky, vždyť Bützow a Warin (a celá oblast mezi nimi) tvořila hlavní část přímé biskupské domény a zároveň se jednalo o důležité biskupské rezidence. Vzhledem k tomu, že Albert v té době neměl kontrolu ani nad samotným Zvěřínem (kolem nějž se rozkládala menší z biskupských domén), stalo se jeho postavení ve vlastní diecézi značně překérním. Seznam zabraných majetků uvádí dokument z 10. července 1357, který byl sepsán zhruba tři týdny po výše popsané schůzce ve Wismaru. Mezi uzurpátory jsou zde jmenováni zejména Jindřich (archidiákon tribseeský), Vicko (zvěřínský kustod a kanovník), rytíř Reyamar (ten přímo sídlil na zabraném hradu Warin), Tanquard a zesnulý panoš Jindřich von Bülow, kterým hrozily v případě neuposlechnutí papežských mandátů církevní tresty (interdikty, exkomunikace) i možnost zásahu světské moci.³⁴ Poslední jméno stojí za pozornost. Panoš Jindřich (nejedná se o tribseeského arcijáhna) totiž před zhruba třemi týdny ještě žil, nacházel se mezi svědky v refektáři dominikánů ve Wismaru. Nelze tedy vyloučit, že jeho smrt byla násilná a nějakým způsobem souvisela

³² Tento poslední dokument srov. *MUB* XIII, č. 8158, s. 699–704.

³³ *MUB* XIV, č. 8360, s. 160–163; *RBM* VI.1, č. 611, s. 341–342.

³⁴ Tamtéž; ve stejném duchu je i listina Jana van Aken z 11. července 1357, *MUB* XIV, č. 8361, s. 163.

s popisovaným sporem, který by se tím značně vyhrotil. Přímé důkazy pro tuto hypotézu však chybí.

Albert následně svolal na úterý 11. července 1357 do Rostocku ke kostelu sv. Jakuba diecézní synodu kléru. Dostavili se všichni klerici z Rostocku a údajně i větší část kleriků z biskupství. Zde v ranních hodinách shromážděné seznámil s obsahem výše zmiňovaných papežských dokumentů i s tím, jak postupovat v případě vyhlášení exkomunikace a dalších církevních trestů, pokud nebudou ve stanoveném termínu navráceny zabavené biskupské majetky. K exkomunikace nakonec skutečně došlo na konci srpna 1357. Tehdy čtyři faráři z Rostocku potvrdili, že exkomunikaci řádně ohlásili a že každou další neděli a o svátcích ji budou připomínat ve svých kostelích za zvuku zvonů a s rituálním zahnutím a následným zhasnutím svíček.³⁵

Vyhlášením exkomunikací některých příslušníků rodu von Bülow ke konci léta 1357 skončilo první dějství boje o navrácení zabraných biskupských majetků, které budeme dále sledovat. Situace Alberta ve vlastní diecézi, jak již bylo řečeno, skutečně nebyla na začátku jeho pontifikátu příliš pevná, bez přehánění ji dokonce lze označit za nebezpečnou. Rod von Bülow patřil v regionálních souřadnicích k nejmocnějším a Albert si kvůli svému naléhání na navrácení biskupských mensálních statků získal velmi silné nepřátele. Kvůli tomu se zvěřínský biskup nemohl ve své diecézi ani svobodně pohybovat. Když chtěl například po příjezdu provést vizitaci svého nového působiště, musel mu vévoda Albrecht II. zajistit ozbrojený doprovod a Karel IV. i Jan Jindřich vystavit ochranné listy.³⁶ Albert ze Šternberka při své první cestě do zvěřínské diecéze ani nenavštívil samotný Zvěřín (nevíme, zda to bylo kvůli probíhajícímu sporu či kvůli aktuální snaze Albrechta II. ovládnout zvěřínské hrabství). Albert místo toho sídlil v Rostocku v příbytku gustrovského děkana Lamberta Cropelina, kde také vyřizoval běžnou biskupskou agendu.³⁷ Proč jej zrovna Lambert Cropelin poctil svou pohostinností, nevíme, nicméně mezi oběma muži se nacházelo více styčných bodů. Lambert, podobně jako Albert, byl též čestným papežským kaplanem (a celkově měl blízko ke kurii), a navíc studoval sedm let církevní právo v Boloni.³⁸ To je vcelku zajímavý detail, protože v minulosti bylo i Alber-

³⁵ MUB XIV, č. 8386, s. 187–188.

³⁶ MUB XIV, č. 8346, s. 146–147.

³⁷ MUB XIV, č. 8354, s. 155–157.

³⁸ MUB XXVa, č. 14557, s. 480.

tovi připisováno studium na pařížské i boloňské univerzitě, byť o tom žádný pramen přímo nevypovídá.³⁹ Patrně již však nezjistíme, jestli se Lambert s Albertem znali již z dřívějších let, nebo zda šlo o přátelské vztahy kurii nakloněných kleriků, kteří se poprvé potkali až v roce 1357.

Z listin, které Albert v Rostocku během první návštěvy své diecéze vydal, se do dnešní doby dochovalo jen šest.⁴⁰ Vesměs se jednalo o běžná potvrzení darů či zřízení církevních obročí či potvrzení již udělených odpustků. Například poslední z listin vydaných v Rostocku v létě 1357 byla konfirmace fundace a obvěnění benefícia (vikariátu) v kostele sv. Ducha ve Sternbergu.⁴¹ Nejedná však o Albertovo sídelní město na Moravě, ale o město ve zvěřínské diecézi, které má se Šternberky společný jen název a osmicípou hvězdu ve znaku. Albert do konce července 1357 také přijímal papežské listiny. Ve dvou případech se jednalo o běžnou agendu, kdy jej papež pověřil vyřízením provizí.⁴² Třetí a poslední listina je však zajímavější. Papež v ní Albertovi povoluje, že smí číst mše a nechat si je číst před úsvitem, což není zcela snadné interpretovat.⁴³ Albert o toto musel přímo požádat a dokazuje to buď jeho niternou zbožnost, nebo naopak jistou pohodlnost. Před svatým přijímáním je totiž vyžadován půst, a tak mu mše v brzkých ranních hodinách (resp. před východem slunce) mohla zajistit časnou snídani. Skutečné důvody této žádosti nám však bohužel zůstávají skryté.

Albertův první pobyt na severu říše však netrval příliš dlouho, maximálně dva měsíce. 24. července 1357 vydal v Rostocku poslední známou listinu a již o dva týdny později, 6. srpna, vyřizoval biskupskou agendu nový generální vikář Jan van Aken.⁴⁴ Kam přesně poté mířily Albertovy kroky, bohužel nevíme, nicméně nejpravděpodobnější variantou je, že odjel na rodové statky na Moravu. Důvod pro to měl poměrně vážný. Dne 7. října 1357 totiž zemřel jeho otec Štěpán a pochován byl v tradiční nekropoli moravských Šternberků – v Olomouci. Účast Alberta sice nemůžeme přímo doložit, je však velmi pravděpodobná. Pro Alberta se nejednalo jen o smutnou osobní událost, ale měla i širší důsledky. Albert

³⁹ Řezanina, *Albert ze Šternberka*, s. I D.

⁴⁰ *MUB XIV*, č. 8347, s. 147; *MUB XXVa*, č. 14447, s. 421; *MUB XIV*, č. 8354, s. 155–157; *MUB XIII*, č. 8078, s. 617–619; *MUB XIV*, č. 8365, s. 165–167; *MUB XIV*, č. 8366, s. 167.

⁴¹ *MUB XIV*, č. 8366, s. 167. V koroboraci je ohlášena sekretní pečeť Alberta, která se však nedochovala (jedná se o opis z 15. století).

⁴² *MVB II*, č. 532, s. 214; *MUB XXVa*, č. 14444, s. 420.

⁴³ *MUB XXVa*, č. 14435, s. 412.

⁴⁴ *MUB XIV*, č. 8373, s. 175–176.

se stal spolu se svým bratrem Zdeňkem dědicem otcovského dominia, které oba bratři nadále spravovali formou bratrského nedílu. Albert, který doposud disponoval spíše jen duchovní autoritou, tímto vystoupal i mezi nejmocnější světské osobnosti středověké Moravy.⁴⁵ Albert se poté věnoval zejména konsolidaci rodových majetků, což dokazuje i jeho častá přítomnost na moravském zemském sněmu v Olomouci v lednu a červnu roku 1358.⁴⁶ V tomto období, konkrétně 29. května 1360, zasáhla smrt i Albertova nedílného bratra Zdeňka, který po sobě zanechal nezletilého syna Petra. Albert se tak do dospělosti svého synovce stal i pánem celého rozsáhlého dominia šternberské větve rodu.⁴⁷

Od konce léta 1358 nabrala kariéra zvěřinského biskupa nový kurz: Albert se stal významným dvořanem a rádcem císaře Karla IV. Od 29. srpna 1358, kdy jej poprvé zachycujeme jako svědka panovnické listiny vydané v Sulzbachu, se již víceméně pravidelně vyskytoval při císařském dvoře, jen s výjimkou pobytů na rodových statcích.⁴⁸

Cílem tohoto příspěvku není sledovat dvorskou kariéru Alberta ze Šternberka, nicméně i tuto problematiku je potřeba alespoň stručně nastínit. Z pohledu jeho episkopátu se pochopitelně nabízí otázka, jak je možné, že Albert ve své diecézi prakticky nebyl fyzicky přítomen? Tento problém řešil právě Albertův pobyt na císařském dvoře. Již v roce 1347 totiž získal Karel IV. papežský dispens od rezidenční povinnosti pro své spolupracovníky.⁴⁹ V Případě Alberta se navíc jednalo o významného rádce, jak dokazuje Karlova supplika k papežské kurii z 10. března 1360, ve které císař papeže žádá, aby Albert ze Šternberka nemusel sídlit ve své diecézi. Jedním z důvodů bylo, že kvůli tyranům (což je ve středověku výraz se silně negativními konotacemi), kteří okupují biskupské statky, nemá ve své diecézi ani kde sídlit. Druhým důvodem bylo, že Albert patří mezi jeho blízké rádce a je pro císaře užitečný a nepostradatelný.⁵⁰

⁴⁵ POKLUDA, *Moravští Šternberkové*, s. 80–84.

⁴⁶ *Die Landtafel des Markgraffthumes Mähren (1348–1466). Olmützer Cuda (Moravské Zemské Desky. Olomoucká cůda)* (dále jen ZDO) I, ed. Josef Chytil a kol., Brün: Nitsch und Grosse, 1856, č. 531, 533–534, s. 26–27; č. 565–569, s. 28.

⁴⁷ POKLUDA, *Moravští Šternberkové*, s. 84.

⁴⁸ Podrobný itinerář Alberta zachycuje příloha 1.

⁴⁹ SEIBT, *Karel IV.*, s. 317.

⁵⁰ Albert byl popsán jako „*iuratus et consiliarius, sibi exhibet, ipse episcopus dicto imperatori sit necessarius et utilis*“. MVB II, č. 1060, s. 423.

Papež této žádosti vyhověl a dovolil Albertovi, že se až jeden rok nemusí ve své diecézi zdržovat.⁵¹

Přestože Albert ve své diecézi prakticky nepobýval, nemůžeme tvrdit, že by se nezajímal o její chod. Jeho osobu zde zastupovali generální vikáři (o těch podrobněji v samostatném oddílu), se kterými byl s největší pravděpodobností v běžném kontaktu. Největší problém diecéze představoval pochopitelně pokračující spor s exkomunikovanými členy rodu von Bülow. Pro zvěřínského a lübeckého kanovníka Jindřicha von Bülow (byl i tribseeským archidiákonem) představovala exkomunikace pochopitelně překážku v církevní kariéře. Nicméně, jak bude ještě rozebráno, dokázal (jako jeho další příbuzní) tento fakt poměrně dlouho úspěšně znevěrohodňovat. V létě roku 1358 se pokusil nalézt s biskupem Albertem smírné řešení a nabídl mu odstoupení vesnic Schelfwerder a Bischofsmühle v blízkosti Zvěřína, na což však Albert nepřistoupil.⁵² Situace se tak nikam neposunula. Jeden z důvodů poodhaluje i mandát papeže Inocence VI. z 1. dubna 1359, který ve věci navrácení biskupských majetků zabraných příslušníky rodu von Bülow ustanovil nové exekutory – biskupy olomouckého a lübeckého a pražského arcijáhna. Papež okupantům hrozil zabavením církevních a světských beneficíí a v případě nutnosti též zásahem světské moci. Co je však důležité, opět hrozil církevními tresty (interdikty, sesazení, exkomunikace), nicméně zároveň zneplatnil dokument svého předchůdce Klementa V. († 1314), který měl stanovovat, že kurie nemůže v této situaci postihnout příslušníky rodu von Bülow církevními tresty.⁵³ Tato podle všeho reálná imunita asi byla hlavním důvodem, proč ani dříve vyhlášené exkomunikace nedonutily příslušníky rodu von Bülow uposlechnout papežské mandáty a navrátit zabavené majetky. S odkazem na výše uváděný dokument Klementa V. je zkrátka prohlašovali za neplatné, což však už nadále nebylo možné.

Nedlouho poté, 10. září 1359, vydal papež v této záležitosti další mandát, který byl určen velmi širokému okruhu adresátů z řad říšské církve, zejména církevním institucím (klášterům, kostelům) ze severních diecézí – zvěřínské, lübecké, ratzeburské, kamienské a roskildské. Papež zde jasně deklaroval, že pokud klerici Jindřich, Vicko, rytíř Remar

⁵¹ MVB II, č. 1061, s. 423 (= RBM VII.2, č. 455, s. 292–293; MUB XXVa, č. 14487, s. 445).

⁵² MUB XIV, 8500, s. 331.

⁵³ V úplnosti MUB XIV, č. 8597, s. 442–443; regest téhož z jiného zdroje MVB II, č. 902, s. 355 (= RBM VII.1, č. 171, s. 114).

a panoši Jindřich (který byl však v této době již mrtvý)⁵⁴ a Tanquard von Bülow po veřejném vyhlášení tohoto mandátu neodevzdají ve stanovené lhůtě zabrané majetky, budou veřejně exkomunikováni a stihnou je i další církevní tresty, a to včetně všech, kteří by jim jakkoliv pomáhali či s nimi spolupracovali (což se týkalo i církevních institucí – např. kapitul – které mohly být v takovém případě stíženy interdiktem). Případná exkomunikace měla být vyhlášena veřejně v kostelích příjemců tohoto mandátu, hlasitě a srozumitelně, a to v době mezi mší a nešporami, kdy bývá v kostele nejvíce lidí. Toto se mělo dít za zvuku zvonů a s rituálním zažehnutím a následným uhašením svící. Pokud by toto nebylo možné vyhlásit v kostelích zvěřinské a lübecké diecéze, měla se zde informace o exkomunikaci ohlásit jiným způsobem – veřejně v lidovém jazyce, aby jí rozuměli i laikové. Papež příjemce upozornil, že v takovém případě mají ignorovat prohlášení příslušníků rodu von Bülow o jejich imunitě vůči církevním trestům vyhlášených papežem, protože tyto informace jsou falešné. Je tedy zřejmé, že právě toto byla ona tajná zbraň, která jim umožnila prakticky ignorovat předchozí exkomunikaci z roku 1357. Pokud by k exkomunikaci došlo, mají jim být zabaveny všechny majetky zvěřinské diecéze, které drží, a to i za pomoci světské moci.⁵⁵ Albert ze Šternberka mohl být s tímto vývojem spokojen, nicméně nechtěl nechat nic náhodě. Pochopitelně měl zájem, aby se o tomto papežském mandátu dozvěděl co nejširší okruh kleriků. To zajistil i tím, že na žádost svého prokurátora při avignonské kurii byl tento papežský dokument na konci června 1360 v Avignonu veřejně čten a poté připevněn (resp. notářský instrument obsahující tento mandát) na dveře hlavního avignonského kostela.⁵⁶

Papež Inocenc VI. se i přes výše uvedené církevní tresty snažil celou delikátní situaci vyřešit smírnou dohodou. Dne 21. listopadu 1360 proto pověřil brémského arcibiskupa Albrechta II., aby zprostředkoval mír mezi svářícími se stranami. Brémský arcibiskup měl při tomto vyjednávání mandát zbavit příslušníky rodu von Bülow církevních trestů,

⁵⁴ Jméno armigera Jindřicha von Bülow se zde patrně vyskytuje pouze ze setrvačnosti. Například papežský dokument z 21. listopadu 1360 uvádí kleriky Jindřicha a Vicka, rytíře Reimara a panoše Tanquarda von Bülow. Panoš Jindřich von Bülow zde chybí, protože byl již evidentně mrtvý. *MUB* XXVa, č. 14506, s. 454.

⁵⁵ *MUB* XIV, č. 8597, s. 443–445.

⁵⁶ *MUB* XIV, č. 8597, s. 445–446.

pokud by se podařilo záležitost urovnat.⁵⁷ Tento pokus sice nakonec nevyšel, nicméně papež již pootevřel dveře ke kompromisnímu řešení.

Poslední dějství tohoto zápasu začalo v srpnu 1362, kdy papež Inocenc VI. opět ustanovil rozhodce v této záležitosti. Opět se jím stal brémský arcibiskup, kterému sekundoval jen nedávno nastoupivší vévoda z Brunšviku-Grubenhagen Albrecht I.⁵⁸ Albert ze Šternberka, který se v té době nacházel patrně na Moravě, ustanovil na konci října 1362 jako svého zástupce řížského arcibiskupa Bromholda von Vyffhusen.⁵⁹ Brémský arcibiskup v této záležitosti skutečně postoupil a informoval o tom 7. února 1363 papežskou kurii. Z jeho závěrů vyplývá, že některé ze sporných majetků původně patřily rodičům biskupa Ludolfa von Bülow († 1339) a k biskupské mense je přičlenil až biskup Ondřej. Další majetky biskupství byly zase zastaveny za neuvedený obnos peněz. Zároveň také brémský arcibiskup uvedl, že pokud by Jindřich von Bülow (duchovní, nikoliv jeho zesnulý příbuzný téhož jména) vrátil zvěřinskému biskupství „*Muhle*“ a „*Schelue*“ (tedy vesnice Bischofsmühle a Schelfwerder v blízkosti Zvěřína, které Jindřich nabízel Albertovi ze Šternberka již v létě 1358)⁶⁰ a další církevní majetky, může být zbaven církevních trestů a budou mu navráceny kanovnické prebendy v Lübecku a Zvěříně.⁶¹ Výsledek tohoto dílčího jednání sice neznáme, ale podle pozdějšího vývoje je pravděpodobné, že krátce poté skutečně došlo mezi zvěřinským biskupem a Jindřichem von Bülow k usmíření.

K dohodě se nakonec dospělo i s Vickem a Reymarem von Bülow, a to někdy před 16. červnem 1363. Patrně krátce před tímto datem totiž Albert ze Šternberka téměř po sedmi letech od zisku biskupství poprvé vstoupil do samotného Zvěřína. Nevíme, v jaké atmosféře se návštěva odehrávala, nicméně právě 16. června došlo k významnému rituálu, kdy Albert ze Šternberka s celou zvěřinskou kapitulou přijal hold z rukou purkrabích, úředníků, městské rady a zástupců měšťanů a země Bützow a Warin. Symbolicky tak bylo stvrzeno navrácení této přímé biskupské domény zpět do rukou biskupa a kapituly. Na tomto místě je však důležitý právě symbolický charakter tohoto holdu. Bützow, Warin a všechny

⁵⁷ MUB XXVa, č. 14506, s. 454.

⁵⁸ MUB XV, č. 9080, s. 236.

⁵⁹ MUB XV, č. 9080, s. 236.

⁶⁰ MUB XIV, 8500, s. 331.

⁶¹ MUB XV, č. 9080, s. 236.

další majetky v této oblasti totiž nadále zůstaly v doživotní držbě Vicka a Reymara von Bülow a biskupství se měly navrátit až po jejich smrti. Zvěřinský biskup však jako kompenzaci obdržel roční plat 300 zlatých (jednalo se zhruba o čtvrtinu předpokládaného ročního příjmu diecéze). Všechny tyto dohody byly stvrzeny jen pár dní poté, 24. června 1363.⁶²

Celý dlouhý zápas nakonec skončil smírným kompromisem výhodným pro obě strany. Albert posílil svou pozici v diecézi, nicméně jednoznačného vítězství nedosáhl. Na druhou stranu již konečně mohl pobývat v samotném Zvěříně a poměrně zásadně také zvýšil příjmy diecéze. Rod von Bülow si na druhou stranu udržel v rámci diecéze dominantní postavení. Přímo to dokazuje například významný landfrýd, který dojednal výše zmiňovaný meklenburský vévoda Albrecht II. 9. srpna 1361 v Beggerow.⁶³ K tomuto landfrýdu se přidal např. Ludvík Braniborský, pomoranský vévoda, páni von Werle, dále pak většina severských biskupů, míšenský markrabí, vévodové sasko-lüneburští, ale i král dánský a polský – a též, jak bývá v literatuře uváděno, zvěřinský biskup.⁶⁴ To však není přesné, protože zvěřinskou diecézi v tomto landfrýdu zastupovali exkomunikovaní (!) Reymar a Vicko von Bülow.⁶⁵ Možná právě na toto narážel neuklosterský probošt Albrecht Daam v roce 1362, když jízlivě poznamenal, že Albert ze Šternberka jen předstírá, že ve své diecézi vládne.⁶⁶ Další výraznou indicií dokazující silný vliv rodu von Bülow je, že Vicko von Bülow (jako Friedrich II.) se stal začátkem roku 1366 zvěřinským biskupem.⁶⁷

Druhá a též poslední Albertova návštěva zvěřinské diecéze nebyla příliš dlouhá – a na rozdíl od předchozí zanechala jen minimum stop v diplomatickém materiálu. Vlastně jediným dokladem, že Albert se při této příležitosti věnoval i běžné biskupské agendě, je potvrzení prodeje nějakých majetků klášteru Rühn pravděpodobně z roku 1355. Zde však chybí denní datum (je zmíněn pouze rok 1363), ale vzhledem k itineráři

⁶² MUB XV, č. 9080, s. 236–237; srov. MUB XV, č. 9166, s. 322–323.

⁶³ MUB XV, č. 8931, s. 98–103.

⁶⁴ Georg Christian Friedrich Lisch, *Albrecht der Zweite, Herzog von Meklenburg, und die Norddeutschen Landfrieden*, Schwerin: Kürschnerschen Buchhandlung; Berlin: C. F. Plahn, 1835, s. 23.

⁶⁵ „Reyme[r] vnd Vicken van Bulowe myt den sloten des stigtes tů Zwerin“. MUB XV, č. 8931, s. 102.

⁶⁶ MUB XV, č. 9024, s. 175–176.

⁶⁷ Např. TRAEGER, *Die Bischöfe*, s. 101–107.

Alberta k tomu došlo v druhé polovině června či v červenci.⁶⁸ Doložit naopak můžeme jistou diplomatickou angažovanost Alberta v severoněmeckém prostoru. V polovině července 1363 patřil Albert k příjemcům listiny magdeburského purkrabího Jana z Hardeka, kterou informoval severoněmecké vládce a města, že udělil lüneburské knížectví Rudolfu Saskému.⁶⁹ Těžko soudit, zda v samotném Lüneburgu došlo k nějaké významné společenské události, či zda byl Albert v celém podniku zaangažován, ale v každém případě jej zde zastihujeme 4. srpna 1363. Albert evidentně cestoval s početným doprovodem, jehož větší část (*familiares*, na jiném místě *servitoribus*) byla ubytována v blízké vesnici Artlenburg. Zde se však dostali do blíže nespecifikovaného sporu s místními obyvateli, které musel Albert řešit se sasko-lauenburským vévodou Erikem II.⁷⁰

Po této zastávce v Lüneburgu Albert patrně zamířil na své rodové statky na Moravě a od začátku února až do konce června 1364 jej opět nacházíme ve společnosti Karla IV. na různých místech. Například 25. června 1364 v Českých Budějovicích, což je však poslední doložitelná položka v Albertově itineráři v roli zvěřinského biskupa.⁷¹ Jen pár dní poté (30. června 1364) zemřel první pražský arcibiskup Arnošt z Pardubic, což vedlo k výše popsané rošádě v obsazení uvolněného pražského arcibiskupství a olomouckého a litomyšlského biskupství. Karel IV. již 12. července poslal papeži suppliku, ve které žádá přesunutí litomyšlského biskupa Jana ze Středy do Olomouce a zvěřinského biskupa Alberta do Litomyšle.⁷² Papež této žádosti vyhověl a 23. srpna 1364 Alberta osvobodil od spojení se zvěřinskou diecí a ustanovil jej litomyšlským biskupem.⁷³ Ve Zvěříně však hledání nového biskupa pokračovalo pomaleji, a tak Albertovo spojení s touto diecí formálně ještě zcela nekončilo. Ještě 18. března 1365 schválili zřízení vedlejšího oltáře v kostele

⁶⁸ MUB XIII, č. 8029, s. 570–571.

⁶⁹ MUB XV, č. 9176, s. 336.

⁷⁰ MUB XV, č. 9184, s. 344. Listina je důležitá i kvůli svědecké řadě, kde nalézáme osoby z okruhu Alberta dvora: olomouckého probošta Herborda z Fulštejna, Jana ze Sušic, Markvarda z Dobromilic (pozdější dlouholetý Albertův hofmistr) a (Jana) Skřítka z Trpenovic (ten byl např. v roce 1376 Albertovým purkrabím v Medlicích). Srov. např. CDM XV, č. 167, s. 137–143.

⁷¹ *Regesta Imperii VIII. Die Regesten des Kaiserreichs unter Kaiser Karl IV. 1346–1378* (dále jen *RI VIII*), ed. Johann Friedrich Böhmmer – Alfons Huber, Innsbruck: Verlag der Wagner'schen Universitäts-Buchhandlung, 1877, č. 4055 (in: *Regesta Imperii Online*).

⁷² V úplnosti CDM IX, č. 374, s. 279.

⁷³ MVB III, č. 367, s. 216.

v Bützow Albertovi generální vikáři zvěřínské diecéze.⁷⁴ Tento stav však trval nejdéle do 8. května, kdy ve věci povolení zřízení věčného vikářství v hlavním zvěřínském chrámu Vickonem von Bülow vydávají povolení administrátoři uvolněného biskupství Hermann a Jindřich von Bülow.⁷⁵ Albertovým nástupcem se pak stal 9. června 1365 Rudolf Anhaltský, kterého však velmi záhy zastihla smrt a uvolněné biskupství po kapitulní volbě obsadil 14. ledna 1366 mnohokrát zmiňovaný Vicko von Bülow (jako Friedrich II).⁷⁶

1. GENERÁLNÍ VIKÁŘI ALBERTA ZE ŠTERNBERKA

Přestože Albert ze Šternberka navštívil zvěřínskou diecézi jen dvakrát, nelze tvrdit, že by se o její chod nezajímal (což dokazuje například zápas s rodem von Bülow o zabrané majetky diecéze). V době jeho nepřítomnosti jeho autoritu v diecézi zastupovali generální vikáři – a to jak v záležitostech duchovních, tak i světských. Postrádáme sice přímé doklady o jejich vzájemné komunikaci, nicméně nějaký pravidelný kontakt mezi nimi musíme předpokládat. Albert tak mohl alespoň na dálku určovat hlavní směřování jejich aktivit. Běžnou agendu biskupství však tito generální vikáři prováděli patrně bez přímého kontaktu s Albertem. Celkem známe jména šesti generálních vikářů, jejichž přehled podává tabulka 1 (s uvedením zdrojů). Ze získaných dat je zřejmé, že spor v diecézi se dotkl i jejich práce – převážná část jejich agendy totiž byla vyřizována nikoliv ve Zvěříně, ale v městě Rostock, které spadalo do sféry vlivu Albrechta II. meklenbursko-zvěřínského (a tedy mimo přímý vliv rodiny von Bülow). Čtyři z nich navíc ani neměli žádný vztah ke zvěřínské kapitule. Jan van Aken byl kanovníkem ve Wormsu a Augsburgu a evidentně měl poměrně blízko ke kurii. Johann von Wunstorf vykonával přímo v Rostocku funkci faráře a s tímto hansovním městem byl spojen i Jindřich Mořicův – zastával pozici rostockého archidiakona a vlastnil zde dva domy, zároveň byl i proboštem kapituly v Bützow (zvěřínským

⁷⁴ „venerabilis in Cristo patris ac domini Alberti, Zwerinensis ecclesie episcopi, in remotis agentis in spiritualibus et temporalibus vicarii generales“, *MUB* XV, č. 9335, s. 473–476.

⁷⁵ *MUB* XV, č. 9352, s. 490–491.

⁷⁶ EUBEL, *Hierarchia catholica*, s. 539.

kanovníkem se stal až v roce 1367). Jindřich Mořicův vykonával funkci generálního vikáře spolu s Konradem Schonebeckerem, jenž měl své působení v kostele Panny Marie v Ribnitz. I z toho lze vyvodit, že Albert ze Šternberka nenalezl ve zvěřínské kapitule přílišnou oporu.

Z dochovaných dokumentů generálních vikářů Alberta ze Šternberka vyplývá, že z běžné agendy nejčastěji řešili potvrzení donací či přímo zřízení nových beneficií (10 případů z 15). Další agenda pak byla poměrně specifická – například povolení vyslat cisterciáckého mnicha do farního kostela jako faráře,⁷⁷ potvrzení filiálního vztahu jednoho kostela a organizace jeho fungování,⁷⁸ změna statut kapituly v Bützow⁷⁹ či transsumpt jedné papežské buly.⁸⁰ Poslední případ se týkal sousední ratzeburské diecéze, jejíž majetky poškozovala skupina lapků vesměs z řad místní šlechty. Někteří z nich pocházeli ze zvěřínské diecéze, a proto ratzeburský biskup požádal generálního vikáře zvěřínského biskupství o zásah proti těmto agresorům.⁸¹

Tabulka 1:
Generální vikáři zvěřínské diecéze Alberta ze Šternberka

Datum	Generální vikář	Místo působení	Zdroj
9. května 1357	Hermann Holt ⁸²	Zvěřín	MUB XIV, č. 8339, s. 141–143
6. srpna 1357	Jan van Aken (Johannes de Aquis)	Rostock	MUB XIV, č. 8373, s. 175–176
18. června 1358 až 5. ledna 1359	Johann von Wunstorf	Rostock	MUB XIII, č. 8159, s. 699–704; MUB XXVa, č. 14470, s. 435–436; MUB XIV, č. 8457, s. 287–289; MUB XIV, č. 8527, s. 357–358; MUB XIV, č. 8556, s. 392–394

⁷⁷ MUB XV, č. 9081, s. 237–238.

⁷⁸ MUB XIV, č. 8740, s. 584–586.

⁷⁹ MUB XIV, č. 8527, s. 357–358.

⁸⁰ MUB XIII, č. 8159, s. 699–704.

⁸¹ MUB XIV, č. 8668, s. 511.

⁸² KALUZA-BAUMRUKER, *Das Schweriner Domkapitel*, s. 229–230 (v různých obdobích mj. kanovník v Bützow, Hamburgu a Zvěříně, papežský kolektor, administrátor zvěřínského biskupství).

11. října 1359 až 11. srpna 1362	Gerhard Kothe (Koch) ⁸³	–	<i>MUB XIV</i> , č. 8668, s. 511
		Rostock	<i>MUB XIV</i> , č. 8740, s. 584–586; <i>MUB XIV</i> , č. 8810, s. 667–669; <i>MUB XV</i> , č. 8831, s. 10
		Zvěřín	<i>MUB XV</i> , č. 9081, s. 237–238
23. června 1364 až 18. března 1365	Jindřich Mořicův ⁸⁴ a Konrad Schone- becker	Rostock	<i>MUB XV</i> , č. 9277, s. 424–427
		Bützow	<i>MUB XV</i> , č. 9335, s. 473–476

2. PEČETI BISKUPA A GENERÁLNÍCH VIKÁŘŮ

Albert ze Šternberka pochopitelně užíval vlastní biskupskou pečeť. Do dnešní doby se nicméně dochovalo jen velmi málo jejích otisků.⁸⁵ V německých archivech dnes nalezneme jen jediný její exemplář patřící k listině z 24. července 1357. Tato pečeť sice odpadla, nicméně v archivu by se měla stále nacházet.⁸⁶ Tři další pečeti jsou ve velmi špatném stavu či již přímo rozpadlé.⁸⁷ V českých a moravských archivech se nachází jen dvě zvěřínské biskupské pečeti Alberta ze Šternberka.⁸⁸ Dochované

⁸³ Tamtéž, s. 239 (kanovník zvěřínské kapituly, farář v Barth).

⁸⁴ Tamtéž, s. 250–251 (probošt v Bützow, archidiakon v Rostocku – ve městě vlastnil i dva domy, zvěřínský kanovník až od roku 1367). Zpětně se na jím vydanou listinu (zničenou požárem) odvolává v roce 1368 biskup Friedrich von Bülow (nelze určit její datum), *MUB XVI*, č. 9842, s. 381–383.

⁸⁵ Ještě v roce 1843 Georg Lisch žádnou Albertovu zvěřínskou biskupskou pečeť neznal. Georg Christian Friedrich Lisch, „Geschichte des bischöflich-schwerinschen Wappens,” *Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde* 8 (1843): 9–36, zde na s. 16.

⁸⁶ *MUB XIV*, č. 8365, s. 165–167; popis pečeti Georg Christian Friedrich Lisch, „Zur Geschichte des Bisthums Schwerin,” *Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde* 11 (1846): 227–229, dnešní uložení srov. <https://ariadne-portal.uni-greifswald.de/?arc=5&type=dc&id=13515> [cit. 6. 12. 2019]; pečeť by měla být uložena v témže archivu, TRAEGER, *Die Bischöfe*, s. 95.

⁸⁷ *MUB XIV*, č. 8354, s. 155–157; *RBM VII.4*, č. 1163; *RBM VII.5*, č. 1376, s. 837 (= *CDM IX*, č. 313, s. 229–230).

⁸⁸ Mírně poškozená *RBM VIII.1*, č. 11, s. 21 (= *CDM IX*, č. 334, s. 249), <http://digi.archives.cz/da/permalink?xid=FB97DA882E4711E29484002564A33612&scan=1#scan1> [cit. 6. 12. 2019]; *RBM VIII.1*, č. 84, s. 54–55, <https://www.monasterium.net/mom/CZ-APH/AMK/297-XIII%7C13/charter> [cit. 6. 12. 2019].

otisky byly zhotoveny z červeného vosku a jedná se o kombinovaný typ pečeti – pontifikální a hagiografický (s postavami Panny Marie a sv. Josefa). Albertova pečeť má zašpičaté oválný tvar a je zhruba 9 cm vysoká a necelých 6 cm široká. V detailně propracované gotické architektuře nalézáme v horní části vpravo Pannu Marii s malým Ježíšem a vedle ní sv. Josefa.⁸⁹ Pod nimi je zobrazena žehnající postava sedícího biskupa s mitrou, berlou v levé ruce a se lvem u nohou. Na pravé straně v úrovni hlavy biskupa se nachází na gotickém štítě erb zvěřínského biskupství (dvě zkřížené biskupské berly) a na levé straně pak gotický štít se šternberskou osmicípou hvězdou. Opis pečeti je: „+ sigillum . alberti . dei . gratia . episcopi . zwerinensis“. Tento vizuální program (tedy kombinovaný pečetní typ pontifikální a hagiografický s vyobrazením Panny Marie a sv. Josefa) včetně sedícího žehnajícího biskupa s rodovým erbem šternberků a erbem biskupství používal Albert i v době svého prvního litomyšlského episkopátu. Zde se evidentně inspiroval právě svou zvěřínskou pečetí, a i proto je tento typ ve srovnání s ostatními pečetěmi litomyšlských biskupů kompozičně ojedinělý.⁹⁰ Oba typy Albertových pečetí (zvěřínská a první litomyšlská) jsou si ovšem natolik podobné, že lze mít za to, že Albert nechal přerýt na svém původním zvěřínském typáři erb zvěřínské diecéze na litomyšlskou a v tomto směru byl upraven i opis.⁹¹ Později jako magdeburský arcibiskup i ve svém druhém litomyšlském episkopátu používal již jen pontifikální typ pečeti (bez postav světců).

Albert ze Šternberka používal i sekretní pečeť. Jedná se o portrétní (pontifikální) typ zobrazující ve čtyřech pravidelných spojených polokruhových obloucích postavu biskupa v pontifikáliích, sedícího na trůně, žehnajícího pravou rukou a v levici držícího biskupskou berlu; napravo od postavy se nachází znak zvěřínského biskupství (štít se zkříženými berlami), nalevo štít s osmicípou šternberskou hvězdou. Opis pečeti je: „[sigi]llvm . secretum . alberti . dei . gracia . episcopi . swer[in]ens[is]“. Dochovaly se pouze dva její otisky (zhotovené z červeného vos-

⁸⁹ LISCH, „Zur Geschichte,“ s. 227; RBM VIII.1, č. 11, s. 21; TRAEGER, *Die Bischöfe*, s. 95, uvádí Jana Evangelistu.

⁹⁰ Oldřich PAKOSTA, „Pečeti litomyšlských biskupů,“ in *Litomyšl. Duchovní tvář českého města*, ed. Milan Skřivánek, Litomyšl: Městský úřad, 1994, s. 53–69, zde na s. 57.

⁹¹ Srov. např. fotografii pečeti z 3. října 1366 uloženou online <https://www.monasterium.net/mom/CZ-MZA/E06/385/charter> [cit. 10. 12. 2019].

ku) a v obou případech byly použity samostatně.⁹² v edici biskupovy listiny z 25. března 1364 nalezneme popis ještě jiné sekretní pečeti, která se měla nacházet na dorzu velké biskupské pečeti (jako rubní pečeť). Zde nicméně došlo k chybě. Na této listině (s dochovanou biskupskou pečeti) se žádná sekretní pečeť nenachází. Popsaný typ pečeti zobrazující Pannu Marii s malým Ježíšem v pravé ruce, lilií v levé a se šternberskou osmicípou hvězdou na kraji obrazu však Albert skutečně užíval – ale až v době svého prvního litomyšlského episkopátu.⁹³

Vlastí pečeť používali i generální vikáři biskupství. Tato pečeť byla neadresná, neuváděla konkrétní jméno generálního vikáře, proto ji nebylo nutné v případě změny na tomto postě obměňovat. Vizualně však jasně odkazovala na osobu biskupa přítomností štítu se šternberskou osmicípou hvězdou. Kulatá pečeť byla (minimálně v jednom případě) zhotovována ze zeleného vosku. V pečetním poli zobrazovala postavy Panny Marie (vpravo) s malým Ježíšem v levé ruce a palmovou ratolestí v druhé a světce s kalichem (bývá interpretován jako sv. Jan Evangelista). Ve středu pečeti na pravém okraji se nachází erb zvěřínského biskupství a na levém okraji šternberská osmicípá hvězda v gotickém štítu. V opisu lze číst: „+ s' vicari l atus ecce : zw l erines““. Celkově se dochovaly čtyři exempláře z let 1358–1364.⁹⁴

⁹² MUB XV, č. 9184, s. 344; popis TRAEGER, *Bischöfe*, s. 95; současné uložení online: <https://arcinsys.schleswig-holstein.de/arcinsys/detailAction?detailid=v177599> [cit. 6. 12. 2019]. Druhý exemplář RBM VII.4, č. 1157, s. 699–700 (dnes ve Státním oblastním archivu v Třeboni); srov. též popis pečeti Pavla Matlase z databáze Soupis pečeti (z 2. prosince 2003). Sekretní pečeť (patrně tento typ) je ohlášena v koroboraci listiny MUB XIV, č. 8366, s. 167. Jedná se o opis z 15. století, pečeť se tedy nedochovala.

⁹³ Popis neexistujícího typu zvěřínské sekretní pečeti srov. RBM VIII.1, č. 84, s. 54–55. Tímto děkuji Mgr. Lence Klukové z Archivu Pražského hradu za poskytnutí fotografií velké biskupské pečeti (a za ověření neexistence rubní sekretní pečeti). K „mariánské“ sekretní pečeti užívané Albertem v době jeho litomyšlského episkopátu PAKOSTA, „Pečeti litomyšlských biskupů,“ s. 57–58; srov. např. fotografii pečeti z 3. října 1366 online: <https://www.monasterium.net/mom/CZ-MZA/E06/385/charter> [cit. 10. 12. 2019].

⁹⁴ Popis a vyobrazení otisku z 11. srpna 1362 MUB XV, č. 9081, s. 238; popis otisku z 9. dubna 1360 MUB XIV, č. 8740, s. 585–586; nejstarší otisk z 1. října 1358 MUB XXVa, č. 14470, s. 435–436; popis nejmladšího dochovaného otisku z 23. června 1364 MUB XV, č. 9277, s. 427. Srov. též LISCH, „Geschichte,“ zde na s. 16–17.

ZÁVĚR

Albert ze Šternberka získal zvěřinské biskupství papežskou provizí na žádost Karla IV. v roce 1356 a držel jej do roku 1364, kdy opět na žádost císaře přestoupil do uvolněné litomyšlské diecéze. Albert neměl přílišnou podporu ze strany zvěřinské kapituly na rozdíl od příslušníků rodu von Bülow, kteří (spolu se svými světskými příbuznými) drželi rozsáhlé majetky biskupství. Albert navázal v tomto směru na politiku svého předchůdce Ondřeje a snažil se zabrané majetky získat zpět. Tento zápas determinoval větší část Albertova episkopátu. Díky podpoře papeže, meklenburského vévody a části diecézního kléru nakonec dosáhl dílčího úspěchu, kdy zabrané majetky byly navraceny biskupství, byť zůstaly v doživotní držbě příslušníků rodu von Bülow náhradou za finanční kompenzaci. Albert navštívil zvěřinskou diecézi dvakrát – v letních měsících let 1357 a 1363. V době své nepřítomnosti spravoval diecézi prostřednictvím generálních vikářů. Ti pocházeli buď ze zvěřinské diecéze či severoněmeckého prostoru a většinou působili v Rostoku. Albert používal vlastní pečeti (velikou zašpičatěle oválnou a kulatou sekretní pečeť), které vždy obsahovaly šternberský erb, stejně jako pečeť generálních vikářů. Hodnotit Albertův episkopát není snadné. Albertovi se na jednu stranu podařilo stabilizovat situaci zvěřinské diecéze a připravit tak půdu pro Friedricha von Bülow, na druhou stranu se mu v diecézi nikdy nedostalo úplného přijetí a jeho reálná moc byla značně omezená. Na druhou stranu se v době Albertova zvěřinského působení podařilo Karlovi IV. a jeho spojencům dosáhnout jisté mocenské konsolidace v severoněmeckém prostoru. Albert ze Šternberka se od doby svého zvěřinského episkopátu stal vlivným rádcem a diplomatem Karla IV.

Příloha 1:

Itinerář Alberta ze Šternberka (1356–1364)

Datum (yyyy-mm-dd)	Místo	Pozn.	Zdroj
1356-01-15	Olomouc	olomoucká kapitula; vydavatel	RBM VI.1, č. 263, s. 135
1356-05-05	<i>Olomouc (?)</i>	<i>olomoucká kapitula; zmíněn</i>	RBM VI.1, č. 336, s. 179–180
1356-07-24	<i>Olomouc</i>	<i>olomoucká kapitula; zmíněn</i>	RBM VI.1, č. 398, s. 214–215
1356-11-03	Avignon (?)	vysvěcen na zvěřin- ského biskupa u ku- rie (?)	MVB II, č. 526, s. 211–212
1357-06-12	Rostock	vydává listinu	MUB XIV, č. 8347, s. 147
1357-06-21 (večer)	Wismar (re- fektář domini- kánů)	čtena papežská roz- hodnutí	MUB XIV, č. 8348, s. 147–150; RBM VI.2, č. 589, s. 330–331
1357-06-27	Rostock	vydává listinu	MUB XXVa, č. 14447, s. 421
1357-07-01	Rostock	Albert bydlel u Lam- berta Cropelina (Gus- trovského děkana) v Rostock	MUB XIV, č. 8354, s. 155–157
1357-07-10	<i>Rostock</i>	<i>notářský instrument vydaný v obydlí Al- berta</i>	MUB XIV, č. 8360, s. 160–163; RBM VI.1, č. 611, s. 341–342
1357-07-11 (zhruba 9 hodin dopoledne)	Rostock (kos- tel sv. Jakuba)	synoda kléru	MUB XIV, č. 8386, s. 187–188
1357-07-20	Rostock	vydává listinu	MUB XIII, č. 8078, s. 617–619
1357-07-24	Rostock	Albert vydal dvě listiny	MUB XIV, č. 8365, s. 165–167; MUB XIV, č. 8366, s. 167
1358-01-06	Olomouc	zemský soud	ZDO I, kniha 1, č. 531, s. 26; ZDO I, kniha 1, č. 533, s. 26; ZDO I, kniha 1, č. 534, s. 26–27
1358-06-24	Olomouc	zemský soud	ZDO I, kniha 1, č. 565–569, s. 28

1358-08-29	Sulzbach-Rosenberg	svědek Karla IV.	RI VIII, č. 2833, s. 231
1358-08-31	Sulzbach-Rosenberg	svědek Karla IV.	RI VIII, č. 2835
1358-10-04	Praha	svědek Karla IV.	RBM VII.1, č. 12, s. 10–11
1358-10-09	Praha	diplomat Karla IV.	RBM VII.1, č. 21, s. 23–24; RBM VII.1, č. 22, s. 24
1358-10-12	Praha	svědek Karla IV.	RI VIII, č. 6324
1358-10-27	Praha	svědek Karla IV.	RI VIII, č. 2863
1358-11-04 –1359-01-25	Vratislav	svědek Karla IV.	RI VIII, č. 6967; RBM VII.1, č. 59, s. 47–48; RBM VII.1, č. 71, s. 57–58; RBM VII.1, č. 72, s. 58–59; RBM VII.1, č. 77, s. 61–62; RBM VII.1, č. 81, s. 64; RBM VII.1, č. 85, s. 66–67; RBM VII.1, č. 86, s. 67; RBM VII.1, č. 92, s. 70–71; RBM VII.1, č. 93, s. 71
1359-06-30	Olomouc (?)	zemský soud; potvrzení prodeje Albertovi	ZDO I, kniha 1, č. 614, s. 31
1360-01-10 –1360-01-12	Praha	svědek Karla IV.	MUB XIV, č. 8703, s. 550; RBM VII.2, č. 377, s. 246; RI VIII, č. 3033
1360-04-05	Esslingen am Neckar	svědek Karla IV.	RBM VII.2, č. 621, s. 381–382
1360-04-27	Brno	svědek Karla IV.	RI VIII, č. 3109
1360-09-05	Esslingen am Neckar	svědek Karla IV.	RI VIII, č. 3283
1360-09-17	Reutlingen	svědek Karla IV.	RI VIII, č. 3308
1360-09-30 – 1360-10-09	Mohuč	svědek Karla IV.	RBM VII.2, č. 644, s. 394–395; RI VIII, č. 3342; RI VIII, č. 6328

1360-11-23 –1360-12-05	Nürnberg	svědek Karla IV.	<i>RBM VII.3</i> , č. 688, s. 417; <i>RI VIII</i> , č. 3420; <i>RBM VII.3</i> , č. 690, s. 418–419; <i>RBM VII.3</i> , č. 691, s. 420; <i>RI VIII</i> , č. 3430; <i>RI VIII</i> , č. 3449; <i>RBM VII.3</i> , č. 709, s. 431
1361-04-07 –1361-04-23	Nürnberg	svědek Karla IV.	<i>RI VIII</i> , č. 3619; <i>RI VIII</i> , č. 7049; <i>RI VIII</i> , č. 3634; <i>RI VIII</i> , č. 3676; <i>RI VIII</i> , č. 3679
1361-05-17 –1361-07-30	Praha	svědek Karla IV.	<i>RI VIII</i> , č. 7056; <i>RBM VII.3</i> , č. 899, s. 539; <i>RI VIII</i> , č. 3715; <i>RI VIII</i> , č. 7058; <i>RI VIII</i> , č. 3720
1361-12-08	Olomouc	vydává listinu	<i>RBM VII.4</i> , č. 1058, s. 637–638
1362-04-14	Velehrad	vydává listinu	<i>RBM VII.4</i> , č. 1157, s. 699–700
1362-04-23	Šternberk	vydává listinu	<i>RBM VII.4</i> , č. 1163, s. 702
1363-04-04	Veselí nad Moravou	vydává listinu	<i>CDM IX</i> , č. 313, s. 229–230
1363-05-08	Uherské Hradiště	svědek Karla IV.	<i>RBM VII.5</i> , č. 1401, s. 852
1363-06-16	Zvěřín	Albert ve Zvěřině přijímá hold; potvrzuje listinu (bez denního data)	<i>MUB XV</i> , č. 9080, s. 236–237; <i>MUB XIII</i> , č. 8029, s. 570–571 (bez denního data, pouze rok 1363)
1363-08-04	Lüneburg	vydává listinu	<i>MUB XV</i> , č. 9184, s. 344
1364-01-21	Šternberk	vydává listinu	<i>CDM IX</i> , č. 334, s. 249
1364-02-08	Brno	svědek Karla IV.	<i>RI VIII</i> , č. 4009, s. 325–326
1364-03-06	Karlštejn	svědek Karla IV.	<i>RI VIII</i> , č. 4020
1364-03-25	Praha	vydává listinu	<i>RBM VII.5</i> , č. 84, s. 54–55
1364-06-24 –1364-06-25	České Budějovice	svědek Karla IV.	<i>RI VIII</i> , č. 4053; <i>RI VIII</i> , č. 4055
1364-09-21	Klimkovice	vydává listinu jako litomyšlský biskup	<i>MVB III</i> , č. 391, s. 230–231

Albert of Sternberg as the Bishop of Schwerin (1356–1364)

Keywords: Albert of Sternberg; Schwerin; Bishop; Charles IV

Abstract: Albert of Sternberg was a member of an important Moravian and Bohemian noble family – the Sternbergs – and a prominent courtier and counsellor to Emperor Charles IV. This paper investigates Albert's bishopric in Schwerin (1356–1364) in detail for the first time. Albert became the Bishop of Schwerin at an early age by a papal provision at Charles IV's request in 1356. The diocese was indebted at that time and the key-properties of the bishopric were controlled by members of the von Bülow noble-house. After a long struggle, Albert managed to negotiate a compromise with von the Bülows. Albert only visited his bishopric twice; he controlled his diocese remotely through vicars general. Albert and his vicars general resided most frequently in Rostock; he only managed to gain control over Schwerin and the rest of the bishopric at the end of his episcopate. Albert managed to stabilize the bishopric and helped Charles IV and his allies consolidate their power in northern Germany.

PhDr. Tomáš Somer, Ph.D.
Katedra historie
FF UP
Na Hradě 5
779 00 Olomouc
tomas.somer@upol.cz